

УДК 316.77:378.091

Цитування:

Василенко В. Ю. Особливості формування інмутаційних процесів у закладі вищої освіти. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 3. С. 56–62.

Vasylenko V. (2022). Characteristics of the formation of inmutational processes in an institution of tertiary education. *Library Science. Record Studies. Informology*, 3, 56–62 [in Ukrainian].

Василенко Валерія Юрївна,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
старший викладач кафедри
інформаційних систем управління
Донецького національного університету
імені Василя Стуса
<https://orcid.org/0000-0002-2370-5615>
v.vasilenko@donnu.edu.ua

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНМУТАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Мета дослідження – визначити особливості формування інмутаційних процесів у закладі вищої освіти, а також представити можливі способи протидії впливу інмутаційних процесів. **Методологія дослідження** базується на застосуванні загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, зокрема аналізу, синтезу, логічного методу, моніторингу та методу візуалізації результатів дослідження. **Наукова новизна**. Визначено особливості формування інмутаційних процесів у закладі вищої освіти, розроблено модель зовнішньої інмутації у формуванні негативного іміджу, результатом впливу якої може стати негативне ставлення до ЗВО, зменшення кількості здобувачів, та модель внутрішньої інмутації, наслідок дії якої – нав'язування чужої думки, відсутність критичного мислення в здобувачів. Представлено можливі способи протидії впливу інмутаційним процесам при формуванні негативного іміджу ЗВО. **Висновки**. У роботі представлено два сценарії формування інмутаційних процесів за участю представників зовнішньої та внутрішньої цільової аудиторії закладу вищої освіти у вигляді моделей зовнішньої і внутрішньої інмутації під час формування негативного іміджу закладу вищої освіти. Представлено емпіричне підтвердження формування інмутаційних процесів в українських закладах вищої освіти, зокрема, наведено результати опитування серед здобувачів 10 університетів-учасників SAUP про їхню обізнаність з критеріями оцінювання навчальних дисциплін, а також стосовно «свободи» вибору навчальних дисциплін. Основними аспектами інформаційної стратегії протидії інмутаційним процесам при формуванні іміджу закладу вищої освіти визначено: систематичний моніторинг зовнішніх інформаційних ресурсів; формування та підтримка інформаційної присутності ЗВО; проведення ефективної, цілеспрямованої PR-кампанії; робота на внутрішню цільову аудиторію.

Ключові слова: інмутаційні процеси, заклад вищої освіти, негативний імідж, інмутовані інмуванти.

Vasylenko Valeriia,
Ph.D. in Social Communication,
Senior Lecturer of the Department of Information Systems Management,
Vasyl' Stus Donetsk National University

CHARACTERISTICS OF THE FORMATION OF INMUTATIONAL PROCESSES IN AN INSTITUTION OF TERTIARY EDUCATION

The aim of the article is to present the characteristics of the formation of inmutational processes in an institution of tertiary education, as well as to describe possible ways of counteracting the influence of inmutational processes. **The research methodology** is based on the general scientific and special methods of cognition such as analysis, synthesis, logical method, monitoring, and the method of visualisation of research

results. **The scientific novelty.** The peculiarities of the formation of inmutational processes in an institution of tertiary education have been determined, a model of external inmutation in the formation of a negative image has been developed. The result of such influence might be a negative attitude towards an institution of tertiary education, a decrease in the number of applicants, and a model of internal inmutation, the result of which is the imposition of someone else's opinion, the absence of a critical mindset among candidates. Possible methods of counteracting the influence of inmutational processes in the process of forming a negative image of institutions of tertiary education are introduced. **Conclusions.** The article presents two scenarios of the formation of inmutational processes with the participation of representatives of the external and internal target audience of an institution of tertiary education in the form of models of external and internal inmutation during the formation of a negative image of an institution of tertiary education. Empirical confirmation of the formation of inmutative processes in Ukrainian institutions of tertiary education is provided, in particular, the results of a survey among students of ten SAIUP participating universities into their awareness of the criteria for evaluating academic disciplines, as well as into the 'freedom' of choosing academic disciplines are given. The main aspects of the information strategy of counteracting the formation of inmutational processes in the creating of the image of an institution of tertiary education are defined as follows: systematic monitoring of external information resources; formation and support of the information presence of an institution of tertiary education; conducting an effective, targeted PR campaign; work for an internal target audience.

Keywords: inmutational processes; institution of tertiary education, negative image, inmutated inmutants.

Актуальність теми дослідження. Навмисне створення негативного ставлення до закладу вищої освіти (ЗВО), його негативного образу іноді є однією з необхідних умов «виживання», існування деяких ЗВО в умовах жорсткої конкуренції, коли боротьба йде за кожного абітурієнта. У такій ситуації створення негативного іміджу супроводжується потребою негативного впливу на свідомість цільової аудиторії, штучної зміни її моделі поведінки, який у науковій літературі отримав назву «інмутація суспільства». Інмутація суспільства становить собою результат циркулювання інформації про певний об'єкт, котрий поширюється в будь-якій формі та в будь-який спосіб; вона призначена для формування або підтримки обізнаності аудиторії і, як наслідок, формування негативних установок особистості й суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі аспекти зміни моделей поведінки споживачів інформації розглянуто в роботах українських та зарубіжних авторів. Трансформацію поведінки індивіда під впливом мережевої комунікації в триаді «мутація – інмутація – наслідки маніпуляції» проаналізовано в роботі Т. Клінкової [1]. І. Малишкіна досліджує прийоми та методи провокації в засобах масової інформації (ЗМІ) [2]. Л. Городенко вивчає інмутаційні процеси поведінки індивіда під впливом мережевої комунікації [3]. Окреслення можливості процесу медіасоціалізації в контексті інмутації в засобах масової комунікації розглядає О. Черниш [4].

О. Холод у своїх роботах [5–7] окреслює можливості позитивної (мутація), нейтральної (абмутація, маніпуляція) і негативної (інмутація) зміни свідомості людей із застосуванням відповідних соціокомунікаційних технологій. Матеріали, які виклав автор, послуговували поштовхом для

розгляду особливостей формування інмутаційних процесів у закладі вищої освіти.

Мета дослідження – визначити особливості формування інмутаційних процесів у закладі вищої освіти, а також представити можливі способи протидії впливу інмутаційних процесів.

Виклад основного матеріалу. Інмутація суспільства як процес зміни моделей поведінки аудиторії характеризується такими ознаками:

- масовий характер;
- наявність суб'єктів, які зазнають негативного впливу (тобто інмутованих інмутантів);
- не ідентифікується об'єктивно;
- вимірюється тільки суб'єктивними критеріями й одиницями (оцінки, визначення, думки, позиції, твердження, питання, сумніви, переваги, домінації, висловлювання лідерів думки тощо);
- навіювання чужої думки [5–7].

Важливим аспектом здійснення інмутації суспільства є створення т. зв. «інмутованих інмутантів», тобто тих людей, хто сприймає інмутовану інформацію та в яких інтелектуальні (інформаційні) фонди формують переважно інші люди (найчастіше фахівці, котрі відповідають за створення інформаційної політики) [3; 5].

В освітній діяльності інмутованими інмутантами, або суб'єктами, які зазнають негативного впливу, у формуванні іміджу закладу вищої освіти можуть бути представники основних груп цільової аудиторії: абітурієнти та їхні батьки, МОН України і його структурні підрозділи, здобувачі й науково-педагогічний персонал [8].

Подаємо два сценарії формування інмутаційних процесів з участю представників зовнішньої та внутрішньої цільової аудиторії закладів вищої освіти. Розглянемо модель зовнішньої інмутації у формуванні негативного іміджу ЗВО (рис. 1).

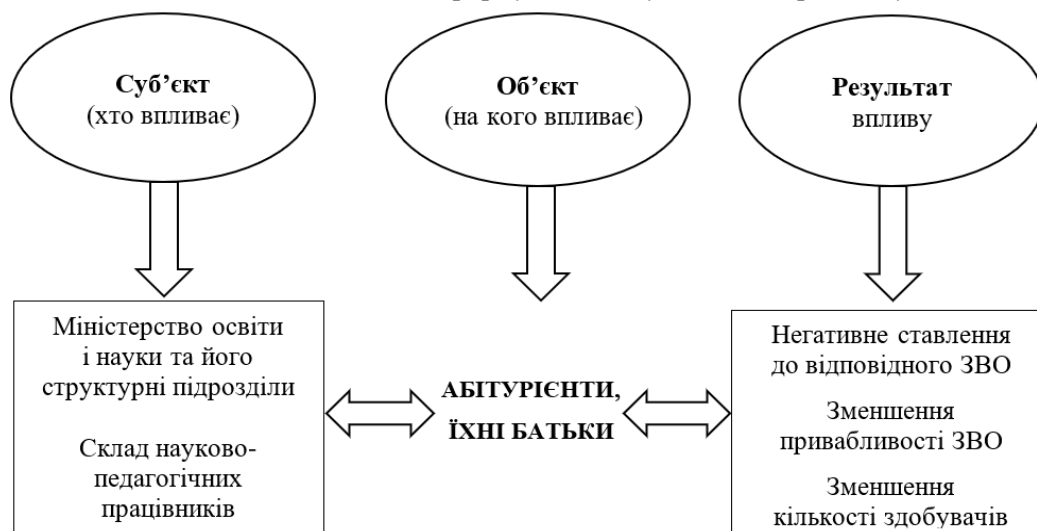

Рис. 1. Модель зовнішньої інмутації у формуванні негативного іміджу закладу вищої освіти

Як бачимо, модель зовнішньої інмутації передбачає наявність взаємозалежних зв'язків між усіма елементами. Така особливість виникає передусім через те, що суб'єкти та об'єкти зовнішньої мутації можуть бути й інмутантами, й інмутованими інмутантами у формуванні негативного іміджу закладу вищої освіти. Наприклад, викладач, який вже не працює в певному ЗВО (його звільнили), може поширювати неправдиву інформацію щодо надання освітніх послуг цим закладом; цю інформацію через знайомих на роботі почули батьки абітурієнта, після цього вони змінили своє ставлення до ЗВО й вирішили не подавати туди документи. У наведеній ситуації звільнений викладач поширив інмутовану інформацію, батьки абітурієнта стали суб'єктами, на яких був спрямований негативний вплив, при цьому коли ці ж батьки будуть ділитися інформацією з іншими знайомими, абітурієнтами, вони вже самі будуть поширювати інмутовану інформацію.

Прикладом формування зовнішніх інмутаційних процесів є ситуація, яка відбулася в Донецькому національному університеті імені Василя Стуса (ДонНУ імені Василя Стуса). У липні (у «розпал» приймальної кампанії) у ЗМІ, соціальних мережах почала поширюватись інформація про те, що викладачів ДонНУ імені Василя Стуса начебто ввіймали на отриманні хабарів. Вона стала відомою освітянам, а також абітурієнтам, що могло негативно вплинути на перебіг подій приймальної кампанії університету: зменшення кількості здобувачів-першокурсників, переведення здобувачів до інших ЗВО [9].

Задля роз'яснення гучної ситуації, що склалася, керівництво університету опублікувало офіційну заяву, у якій зазначило, що «кримінальне провадження порушено не за припущенням фактів хабарництва, зловживання службовим

становищем чи підробки документів. Перевіряється лише інформація щодо нібито пропозиції керівника Костянтинівської філії вплинути на прийняття рішення завідувачем кафедри Університету» [10].

Позитивним наслідком стало те, що випускники, здобувачі, НПП ДонНУ імені Василя Стуса почали поширювати інформацію з власного досвіду про високу якість надання освітніх послуг, також були запущені флешмоби в соціальних мережах «#Я хабарів не беру і не даю».

Далі представимо модель внутрішньої інмутації у формуванні негативного іміджу ЗВО (рис. 2).

Навчання в закладі вищої освіти, крім набуття спеціальних умінь та навичок, повинно формувати в здобувача компетентності загальної спрямованості: орієнтацію в загальних питаннях у сфері економіки, політики, здатність представити власну думку щодо певної проблеми, критично мислити й ін. Реалізація моделі внутрішньої інмутації у формуванні негативного іміджу ЗВО засвідчує можливість відсутності таких компетентностей у здобувачів. Наприклад, Міністерство освіти і науки України надає рекомендації стосовно формування робочих навчальних планів / силабусів із зазначенням обов'язкової частини дисциплін, варіативну ж частину визначає заклад вищої освіти. Усі дисципліни викладають здобувачам згідно з робочою програмою дисципліни, зміст якої наповнює сам викладач. Залежно від того, яку інформацію і яким чином він буде надавати, здобувач зможе сформувати певне уявлення про те чи інше питання. Але в цій ситуації викладачі можуть надавати інмутовану інформацію здобувачам, а здобувачі в такому разі виступають у ролі суб'єктів, на яких здійснюють негативний вплив.

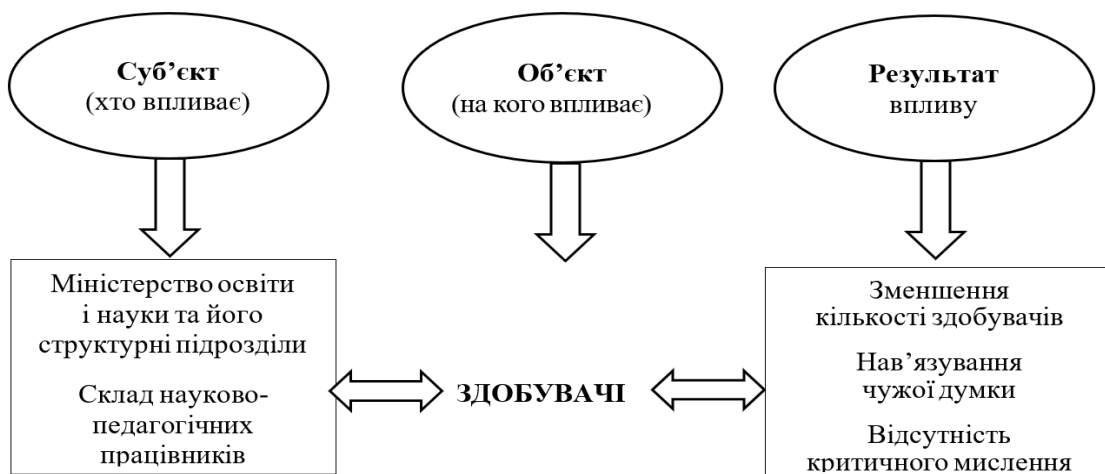

Рис. 2. Модель внутрішньої імутації при формуванні негативного іміджу закладу вищої освіти

Представимо емпіричне підтвердження формування внутрішніх імутаційних процесів в українських закладах вищої освіти. Основними учасниками освітнього процесу в ЗВО є здобувачі та викладачі. Здобувачі в кінці навчального семестру за кожною передбаченою навчальним планом дисципліною підлягають певній формі контролю (залік, іспит, захист проєкту). Згідно з Болонським процесом, який діє в усіх ЗВО України, здобувач протягом навчання може заробити необхідні бали та в кінці отримати оцінку за накопичувальною системою. Отже, знайомити здобувачів з критеріями оцінювання потрібно. Проте на практиці не все ідеально.

Аналітичний центр CEDOS спільно з GfK Ukraine [11] серед студентства 10 університетів-учасників SAIUP провели опитування щодо стану академічної доброчесності й особливостей організації освітнього процесу в них. Цікавими, зокрема, виявилися результати опитування про знання критеріїв оцінювання:

1. Середній показник, котрий відображає результати опитування здобувачів, які зазначили, що їм ніколи або майже ніколи не зрозуміло, як

саме викладачі оцінюють роботу в межах дисципліни, склав 11 %, причому максимальний показник – 21,1 %, мінімальний – 4 %.

2. Середній показник, котрий відображає результати опитування здобувачів, які зазначили, що викладачі ніколи або майже ніколи не роблять коментарів до виконаних ними завдань, письмових, курсових, дипломних робіт, склав 10 %, причому максимальний показник – 29,8 %, мінімальний – 1,6 %.

Отже, можна стверджувати, що незнання здобувачами критеріїв оцінювання навчальних дисциплін є результатом формування внутрішніх імутаційних процесів, де суб'єктами негативного впливу стають викладачі.

Ще одним яскравим прикладом є можливість вибору здобувачами навчальних дисциплін з гуманітарного / професійного циклів підготовки. Необхідність аналізу саме цього показника зумовлена результатами опитування 722 респондентів-здобувачів Національного університету харчових технологій (м. Київ), де однією з необхідних змін є «більше свободи у виборі дисциплін навчання» (рис. 3) [12].

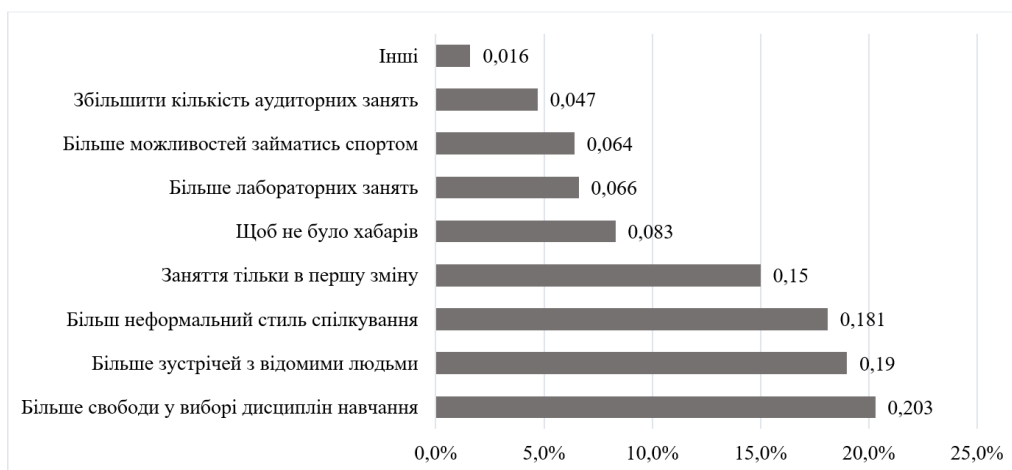

Рис. 3. Результати опитування здобувачів Національного університету харчових технологій щодо бажаних змін в університеті

Проблема цього вибору насамперед полягає в тому, що здобувачі не знають про таку можливість або не мають достатньої «свободи» вибору. Так, за результатами опитування 2018 року серед дев'яти університетів-учасників SAIUP [11] частка здобувачів, котрі відповіли на питання про

наявність вибірових дисциплін в університеті, склала 68 %, що є низьким показником для сучасних українських ЗВО. Результати опитування здобувачів одного українського ЗВО (результати анонімні) щодо вибору дисциплін представлені на рис. 4.

Рис. 4. Результати анонімного опитування здобувачів ЗВО щодо можливості вибрати дисципліну

Як бачимо, 26 % опитуваних зважили на відсутність «свободи» у виборі дисциплін, що вказує на наявність внутрішніх імутаційних процесів у

зкладах вищої освіти. Також цікавою є думка здобувачів стосовно причин їхньої неякісної підготовки (рис. 5) [11].

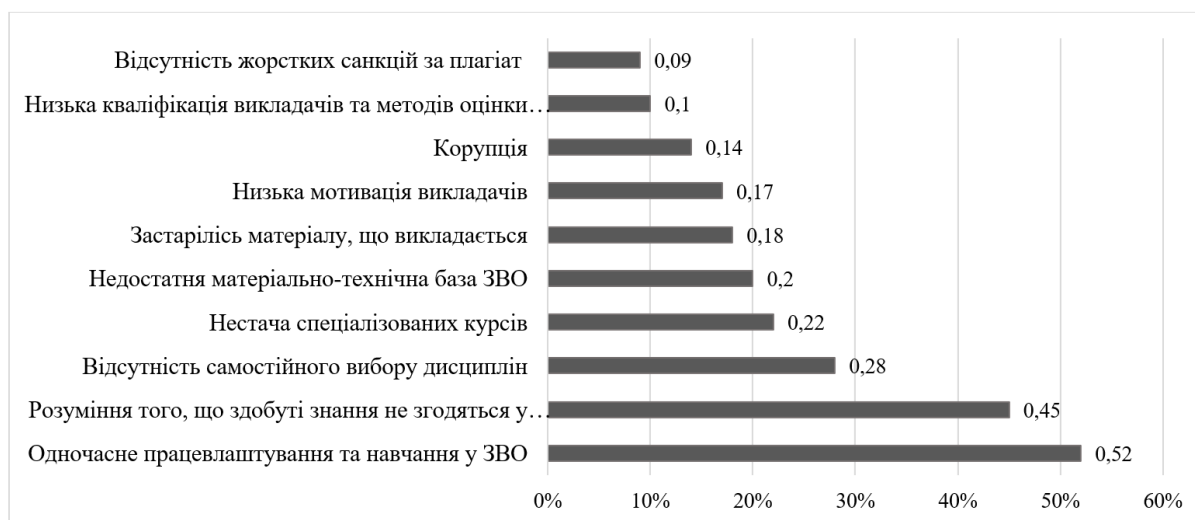

Рис. 5. Причини неякісної підготовки деяких здобувачів у ЗВО

З результатів опитування можна побачити, що 28 % респондентів причиною своєї неякісної підготовки зазначили низьку мотивацію через відсутність самостійного вибору дисциплін. Цей чинник, поряд з відсутністю часу через одночасне працевлаштування (52 %) та низьку мотивацію у зв'язку з відсутністю значимості в майбутньому набутих в університеті знань (45 %), входить до трійки провідних причин неякісної підготовки деяких здобувачів у ЗВО.

Отже, одним з головних завдань у протидії імутаційним процесам при формуванні іміджу

закладу вищої освіти є необхідність розробити інформаційну стратегію з урахуванням таких аспектів:

1. Необхідність проведення систематичного моніторингу зовнішніх інформаційних ресурсів, новинних порталів, відгуків конкурентів щодо оцінки діяльності закладу вищої освіти: моніторинг негативної, неправдивої інформації, що стосується діяльності ЗВО та визначення можливих шляхів інформаційного протистояння-боротьби (спростування).

2. Формування та підтримка інформаційної присутності як закладу освіти загалом, так і ключових

акторів (ректора, проректорів, науково-педагогічного персоналу) зокрема. Для формування довіри до закладу необхідно систематично представляти інформацію про діяльність ЗВО, надавати експертну думку в засобах масової інформації (наприклад давати інтерв'ю на радіо, телебаченні, публікуватися у популярних періодичних виданнях тощо).

3. Проведення ефективної, цілеспрямованої PR-кампанії: встановлення партнерських і професійних відносин; планування та реалізація заходів, які здатні позитивно впливати на свідомість представників цільової аудиторії; формування нових і підтримка вже наявних зв'язків закладу вищої освіти з представниками громадськості.

4. Робота на внутрішню цільову аудиторію: необхідність створення позитивного психологічного клімату для всіх учасників освітнього процесу (наявність необхідного матеріально-технічного забезпечення, гуртожитків для викладачів, здобувачів, система заохочення: премії, стипендії; можливість розвитку: міжнародні стажування, підвищення кваліфікації, безкоштовні публікації наукових статей, працевлаштування за фахом тощо).

Наукова новизна. Визначено особливості формування інмутаційних процесів у закладі вищої освіти, розроблено модель зовнішньої інмутації у формуванні негативного іміджу, результатом впливу якої може стати негативне ставлення до ЗВО, зменшення кількості здобувачів, та модель внутрішньої інмутації, наслідок впливу якої – нав'язування

чужої думки, відсутність критичного мислення в здобувачів. Представлено можливі способи протидії впливу інмутаційних процесів у процесі формування негативного іміджу ЗВО.

Висновки. Оскільки деякі ЗВО вдаються до використання прийомів жорсткої, недобросовісної конкуренції стосовно інших освітніх закладів, відбувається створення негативного образу цих закладів та переманювання абітурієнтів, тобто спостерігається інмутація суспільства. У роботі представлено два сценарії формування інмутаційних процесів за участю представників зовнішньої та внутрішньої цільової аудиторії закладу вищої освіти у вигляді моделей зовнішньої і внутрішньої інмутації під час формування негативного іміджу ЗВО. Представлено емпіричне підтвердження формування інмутаційних процесів в українських закладах вищої освіти, зокрема, наведено результати опитування здобувачів 10 університетів-учасників SAIUP про їхню обізнаність з критеріями оцінювання навчальних дисциплін, а також стосовно «свободи» вибору навчальних дисциплін.

До основних аспектів інформаційної стратегії протидії інмутаційним процесам при формуванні іміджу закладу вищої освіти визначено: систематичний моніторинг зовнішніх інформаційних ресурсів; формування та підтримка інформаційної присутності ЗВО; проведення ефективної, цілеспрямованої PR-кампанії; робота на внутрішню цільову аудиторію.

Список використаних джерел

1. Клінкова Т. Місце мутаційних та інмутаційних процесів в політиці як моделі соціальної комунікації / за ред. О. Холода. Київ : КиМУ, 2011. С. 98–106.
2. Малишкіна І. Г. Метод провокації у дослідженнях взаємовідносин аудиторії та засобів комунікації. *Медіа. Інформація. Комунікація*. 2013. № 4.
3. Городенко Л. М. Деструктивні (інмутаційні) процеси у мережевій комунікації. *Наукові записки інституту журналістики*. 2014. № 57. С. 175–178.
4. Черниш О. О. Медіасоціалізація особистості в контексті інмутації в засобах масової комунікації. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 2020. № 91. С. 104–109.
5. Холод О. М. Комунікаційні технології. Київ : Центр навчальної літератури, 2020. 213 с.
6. Холод О. Маніпуляція суспільством: мутація й інмутація як концепції соціально-комунікаційних технології. *Освіта регіону*. 2016. № 4. С. 108.
7. Холод О. М. Телеінмутація суспільства (особливості самоізоляції аудиторії від суспільства та його трансформація). *Соціальні комунікації: теорія і практика*. 2019. Т. 8. С. 36–41.
8. Кравченко Н. Інмутація у системі освіти України. *Психолінгвістика*. 2010. № 6. С. 192–196.
9. В ДонНУ просять не поспішати з звинуваченнями. На чії рахунки кидали гроші. URL: <https://vn.20minut.ua/Kryminal/v-donnu-prosyat-ne-pospishati-z-zvinuvachennyami-chiyi-rahunki-perevir-10626070.html> (дата звернення: 16.06.2022).
10. Facebook. Vasyly' Stus Donetsk National University. URL: <https://www.facebook.com/donnu.edu.ua/posts/1113241485442220> (дата звернення: 16.06.2022).

11. Опитування 2016 і 2018 років в університетах-учасниках SAIUP: порівняльний звіт. URL: <https://saiup.org.ua/resursy/opytuvannya-2016-i-2018-rokiv-v-universytetah-uchasnykah-saiup-porivnyalnyj-zvit/> (дата звернення: 15.06.2022).

12. Результати соціологічних опитувань НУХТ: опитування студентів першого курсу 2018–2019 н. р. URL: <https://nuft.edu.ua/monitorynh-yakosti-osvity/rezultaty-sotsiolohichnykh-opytuvan> (дата звернення: 16.06.2022).

References

1. Klinkova, T. (2011). The place of mutational and inmutational processes in politics as a model of social communication. Kyiv : KyMU [in Ukrainian].

2. Malyshkina, I. H. (2013). The method of provocation in the research of audience relationships and means of communication. Media. Information. Communication, 4 [in Ukrainian].

3. Horodenko, L. M. (2014). Destructive (inmutation) processes in network communication. Scientific notes of the Institute of Journalism, 57, 175–178 [in Ukrainian].

4. Chernysh, O. O. (2020). Media socialization of the personality in the context of inmutation in the means of mass communication. Collection of scientific works «Pedagogical sciences», 91, 104–109 [in Ukrainian].

5. Kholod, O. M. (2020). Communication technologies. Kyiv : Center for educational literature [in Ukrainian].

6. Kholod, O. (2016). Manipulation of society: mutation and inmutation as concepts of social and communication technologies. Education of the region, 4, 108 [in Ukrainian].

7. Kholod, O. M. (2019). Teleinmutation of society (features of self-isolation of the audience from society and its transformation). Social communications: theory and practice, 8, 36–41 [in Ukrainian].

8. Kravchenko N. (2010). Immutation in the education system of Ukraine. Psycholinguistics, 6, 192–196 [in Ukrainian].

9. DonNU is asked not to hurry with accusations. To whose accounts money was thrown. Retrieved from: <https://vn.20minut.ua/Kryminal/v-donnu-prosyat-ne-pospishati-z-zvinuvachennyami-chiyi-rahunki-perevir-10626070.html> [in Ukrainian].

10. Facebook. Vasyl' Stus Donetsk National University. Retrieved from: <https://www.facebook.com/donnu.edu.ua/posts/1113241485442220> [in Ukrainian].

11. 2016 and 2018 Survey of SAIUP Participating Universities: Comparative Report. Retrieved from: <https://saiup.org.ua/resursy/opytuvannya-2016-i-2018-rokiv-v-universytetah-uchasnykah-saiup-porivnyalnyj-zvit/> [in Ukrainian].

12. Results of sociological surveys of the National Technical University of Ukraine: survey of students of the first semester 2018–2019 a. y. Retrieved from: <https://nuft.edu.ua/monitorynh-yakosti-osvity/rezultaty-sotsiolohichnykh-opytuvan> [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 18.07.2022
Отримано після доопрацювання 19.08.2022
Прийнято до друку 26.08.2022*